

I

(Lovgivningsmæssige retsakter)

DIREKTIVER

EUROPA-PARLAMENTETS OG RÅDETS DIREKTIV 2014/104/EU

af 26. november 2014

om visse regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret

(EØS-relevant tekst)

EUROPA-PARLAMENTET OG RÅDET FOR DEN EUROPÆISKE UNION HAR —

under henvisning til traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde, særlig artikel 103 og 114,

under henvisning til forslag fra Europa-Kommissionen,

efter fremsendelse af udkast til lovgivningsmæssig retsakt til de nationale parlamenter,

under henvisning til udtalelse fra Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg ⁽¹⁾,

efter den almindelige lovgivningsprocedure ⁽²⁾, og

ud fra følgende betragtninger:

- (1) Artikel 101 og 102 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) er ufravigelige retsgrundsætninger og bør anvendes effektivt overalt i Unionen for at sikre, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes.
- (2) Den offentlige håndhævelse af artikel 101 og 102 i TEUF udføres af Kommissionen med de beføjelser, som er tillagt den ved Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 ⁽³⁾. Ved Lissabontraktatens ikrafttræden den 1. december 2009 blev artikel 81 og 82 i traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab til artikel 101 og 102 i TEUF, og de er indholdsmæssigt identiske. Offentlig håndhævelse varetages også af de nationale konkurrencemyndigheder, som kan træffe de afgørelser, der er nævnt i artikel 5 i forordning (EF) nr. 1/2003. I overensstemmelse med denne forordning bør medlemsstaterne kunne udpege såvel administrative som retlige myndigheder til som offentlige håndhævere at anvende artikel 101 og 102 i TEUF og varetage de forskellige opgaver, som konkurrencemyndighederne er tillagt af forordningen.
- (3) Artikel 101 og 102 i TEUF har direkte virkninger i forholdet mellem private parter og medfører rettigheder og forpligtelser for de pågældende, som de nationale retter skal håndhæve. De nationale retter har således en lige så væsentlig rolle i anvendelsen af konkurrencereglerne (privat håndhævelse). Når de træffer afgørelse i sager mellem private parter, beskytter de subjektive rettigheder i henhold til EU-retten, f.eks. ved at tilkende erstatning til ofre for overtrædelser. Hvis artikel 101 og 102 i TEUF skal have fuld virkning, og navnlig hvis de deri indeholdte

⁽¹⁾ EUT C 67 af 6.3.2014, s. 83.

⁽²⁾ Europa-Parlamentets holdning af 17.4.2014 (endnu ikke offentliggjort i EUT) og Rådets afgørelse af 10.11. 2014.

⁽³⁾ Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i artikel 81 og 82 i traktaten (EFT L 1 af 4.1.2003, s. 1).

forbud skal have virkning i praksis, kræver det, at alle — såvel private parter, herunder forbrugere og virksomheder, som offentlige myndigheder — kan rejse erstatningskrav ved nationale retter for den skade, som de har lidt som følge af en overtrædelse af disse bestemmelser. Denne ret til erstatning efter EU-retten gælder også for overtrædelser af artikel 101 og 102 i TEUF begået af offentlige virksomheder og af virksomheder, der af medlemsstaterne har fået overdraget særlige eller eksklusive rettigheder i henhold til artikel 106 i TEUF.

- (4) Denne ret til erstatning efter EU-retten for skade som følge af overtrædelser af EU-konkurrenceretten og medlemsstaternes konkurrenceret indebærer, at hver enkelt medlemsstat skal have procedureregler, der sikrer en reel udøvelse af denne ret. Behovet for effektive processuelle retsmidler følger også af retten til effektiv retsbeskyttelse som fastsat i artikel 19, stk. 1, andet afsnit, i traktaten om Den Europæiske Union (TEU) og artikel 47, stk. 1, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder. Medlemsstaterne bør sikre en effektiv retsbeskyttelse på de områder, som EU-retten dækker.
- (5) Erstatningssøgsmål er blot ét element i et effektivt system til privat håndhævelse i forbindelse med overtrædelser af konkurrenceretten og suppleres af alternative retsmidler såsom mindelig tvistbilæggelse og afgørelser om offentlig håndhævelse, der giver parterne et incitament til at yde erstatning.
- (6) For at sikre en effektiv privat håndhævelse i henhold til civilretten og en effektiv offentlig håndhævelse fra konkurrencemyndighedernes side, skal der være et samspil mellem begge redskaber, så konkurrencereglerne bliver så effektive som muligt. Det er nødvendigt på en sammenhængende måde at regulere, hvordan de to former for håndhævelse koordineres, f.eks. i forhold til ordningerne for aktindsigt i dokumenter hos konkurrencemyndighederne. En sådan koordinering på EU-plan vil også medføre, at divergerende regler, der kunne skade et velfungerende indre marked, undgås.
- (7) I henhold til artikel 26, stk. 2, i TEUF indebærer det indre marked et område uden indre grænser med fri bevægelighed for varer, personer, tjenesteydelser og kapital. Der er markante forskelle mellem medlemsstaternes regler om erstatningssøgsmål i forbindelse med overtrædelser af EU-konkurrenceretten eller medlemsstaternes konkurrenceret. Disse forskelle fører til usikkerhed om, på hvilke betingelser skadelidte kan udøve den ret til erstatning, de har i henhold til TEUF, og påvirker denne rets materielle effektivitet. Da skadelidte ofte vælger at anlægge erstatningssøgsmål i deres etableringsmedlemsstat, fører forskellene mellem de nationale regler til ulige vilkår hvad angår erstatningssøgsmål og kan påvirke konkurrencen på de markeder, hvor skadelidte, men også de virksomheder, der har begået en overtrædelse, opererer.
- (8) Virksomheder, der er etableret og opererer i flere medlemsstater, er underlagt forskellige procedureregler, som i væsentlig grad indvirker på, i hvor høj grad de kan drages til ansvar for overtrædelser af konkurrenceretten. Denne ulige håndhævelse af retten til erstatning efter EU-retten kan ikke blot medføre en konkurrencefordel for nogle virksomheder, der har overtrådt artikel 101 eller 102 i TEUF, men også en hindring for udøvelsen af retten til etablering og levering af varer eller tjenesteydelser i de medlemsstater, hvor retten til erstatning håndhæves mere effektivt. Da de forskellige erstatningsansvarsordninger, der er gældende i medlemsstaterne, kan få negative virkninger for både konkurrencen og et velfungerende indre marked, er det hensigtsmæssigt at basere dette direktiv på både artikel 103 og 114 i TEUF.
- (9) Eftersom omfattende overtrædelser af konkurrenceretten ofte har et grænseoverskridende element, er det nødvendigt at sikre mere lige vilkår for virksomheder, der opererer på det indre marked, og forbedre forbrugernes vilkår med hensyn til at udøve de rettigheder, de har i kraft af det indre marked. Det er hensigtsmæssigt at øge retssikkerheden og mindske forskellene mellem medlemsstaterne med hensyn til de nationale regler om erstatningssøgsmål i forbindelse med overtrædelse af både EU-konkurrenceretten og national konkurrenceret, når denne anvendes parallelt med EU-konkurrenceretten. En tilnærmelse af disse regler vil bidrage til at forhindre, at der opstår større forskelle mellem medlemsstaternes regler om erstatningssøgsmål i konkurrencesager.
- (10) I artikel 3, stk. 1, i forordning (EF) nr. 1/2003 bestemmes følgende: »Når medlemsstaternes konkurrencemyndigheder eller domstole anvender national konkurrenceret på aftaler, vedtagelser inden for virksomhedssammenslutninger eller samordnet praksis, som omhandlet i traktatens artikel [101, stk. 1, i TEUF], som kan påvirke samhandelen mellem medlemsstater, som omhandlet i den nævnte artikel, skal de ligeledes anvende traktatens artikel [101 i TEUF] på sådanne aftaler, vedtagelser eller samordnet praksis. Når medlemsstaternes konkurrencemyndigheder eller domstole anvender national konkurrenceret på misbrug, der er forbudt i henhold til traktatens artikel [102 i TEUF], skal de også anvende traktatens artikel [102 i TEUF]«. For at det indre marked kan fungere tilfredsstillende, og for at opnå større retssikkerhed og mere lige vilkår for virksomheder og forbrugere er det hensigtsmæssigt, at anvendelsesområdet for dette direktiv også omfatter erstatningssøgsmål i forbindelse med overtrædelse af national konkurrenceret, når det anvendes i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning (EF) nr. 1/2003. En anvendelse af forskellige regler om civilretligt ansvar for overtrædelser af artikel 101 eller 102 i TEUF og for

overtrædelser af bestemmelser i national konkurrenceret, som skal anvendes i samme sag parallelt med EU-konkurrenceretten, ville ellers være til skade for forskellige sagsøgers stilling i samme sag og for omfanget af deres krav samt udgøre en hindring for et velfungerende indre marked. Dette direktiv bør ikke berøre erstatnings-søgsmål i forbindelse med overtrædelser af national konkurrenceret, som ikke påvirker samhandlen mellem medlemsstater som omhandlet i artikel 101 eller 102 i TEUF.

- (11) I mangel af EU-ret afgøres erstatningssøgsmål efter medlemsstaternes nationale regler og procedurer. I henhold til Den Europæiske Unions Domstols (Domstolens) retspraksis kan enhver rejse krav om erstatning for den skade, den pågældende har lidt, når der er årsagssammenhæng mellem skaden og en overtrædelse af konkurrenceretten. Alle nationale regler om udøvelse af retten til erstatning for skade som følge af overtrædelse af artikel 101 eller 102 i TEUF, herunder om forhold, der ikke er omhandlet i dette direktiv, som f.eks. begrebet årsagssammenhæng mellem overtrædelsen og skaden, skal overholde principperne om effektivitet og ækvivalens. Dette betyder, at de ikke bør affattes eller anvendes på en sådan måde, at de gør det uforholdsmæssigt vanskeligt eller praktisk umuligt at udøve den ret til erstatning, der sikres ved TEUF, eller mindre gunstigt end de regler, der gælder for tilsvarende indenlandske sager. Hvis medlemsstaterne har fastlagt andre betingelser for erstatning i henhold til national ret, f.eks. tilregnelighed, adækvans eller skyld, bør de kunne opretholde sådanne betingelser, såfremt de er i overensstemmelse med Domstolens retspraksis, effektivitets- og ækvivalensprincippet samt dette direktiv.
- (12) Dette direktiv bekræfter den gældende fællesskabsret vedrørende retten til erstatning for skade som følge af overtrædelse af EU-konkurrenceretten, navnlig om søgsmålskompetence og definitionen af skade, som det fremgår af Domstolens retspraksis, og foregriber ikke en eventuel videreudvikling heraf. Enhver, der har lidt skade som følge af en sådan overtrædelse, kan kræve erstatning for det lidte tab (damnum emergens) og for den indtjening, som denne person er gået glip af (tabt fortjeneste eller *lucrum cessans*) plus renter, uanset om national ret definerer disse kategorier hver for sig eller under ét. Betaling af renter er et væsentligt element i erstatningen af det lidte tab, idet der tages hensyn til den tid, der er gået, og der bør betales renter fra det tidspunkt, hvor skaden blev forvoldt, indtil det tidspunkt, hvor erstatningen betales, uden at dette berører sådanne renters klassificering som udlignings- eller morarenter i henhold til national ret og, hvorvidt der tages hensyn til den tid, der er gået, som en særskilt kategori (rente) eller som en grundlæggende del af det lidte tab eller den tabte fortjeneste. Det påhviler medlemsstaterne at fastlægge reglerne med henblik herpå.
- (13) Retten til erstatning er anerkendt for enhver fysisk eller juridisk person — forbrugere, virksomheder og offentlige myndigheder — uanset om der foreligger et direkte kontraktforhold med den virksomhed, der har begået overtrædelsen, og uanset om en konkurrencemyndighed forinden har fastslået, at der er sket en overtrædelse. Dette direktiv bør ikke forpligte medlemsstaterne til at indføre ordninger for kollektive søgsmål for håndhævelse af traktatens artikel 101 og 102 i TEUF. Med forbehold af erstatning for tab af chance bør fuld erstatning i henhold til dette direktiv ikke føre til overkompensation i form af erstatning med straffende formål eller flere eller andre skadeserstatninger.
- (14) Erstatningssøgsmål i forbindelse med overtrædelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret kræver typisk en kompliceret faktuel og økonomisk analyse. Ofte er det udelukkende modparten eller tredjemand, der er i besiddelse af de beviser, der er nødvendige for at godtgøre et erstatningskrav, og sagsøgeren har ikke tilstrækkelig viden om dem eller adgang til dem. Under disse omstændigheder kan det være en urimelig hindring for effektiv udøvelse af den ret til erstatning, der er sikret ved TEUF, hvis der stilles strenge retlige krav om, at den, der rejser erstatningskravet, i detaljer skal oplyse alle de faktiske omstændigheder i sagen allerede ved sagsanlægget og fremlægge nøjagtigt angivne beviser til støtte for kravet.
- (15) Beviser er et vigtigt element ved anlæggelse af sag om erstatning for overtrædelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret. Da konkurrenceretlige retssager er kendetegnet ved informationsasymmetri, er det hensigtsmæssigt at sikre, at sagsøgere får ret til at kræve fremlæggelse af beviser af relevans for deres krav, uden at de behøver at angive de konkrete beviser. For at sikre ligestilling af parterne bør disse midler også være til rådighed for sagsøgte under erstatningssøgsmål, således at de kan anmode de pågældende sagsøgere om fremlæggelse af beviser. Nationale retter bør også kunne kræve, at tredjemand, herunder offentlige myndigheder, skal fremlægge beviser. Såfremt en national ret agter at kræve, at Kommissionen skal fremlægge beviser, finder princippet i artikel 4, stk. 3, i TEU om loyalt samarbejde mellem Unionen og medlemsstaterne og artikel 15, stk. 1, i forordning (EF) nr. 1/2003 anvendelse hvad angår anmodninger om oplysninger. Når nationale retter kræver, at offentlige myndigheder fremlægger beviser, finder principperne om retligt og administrativt samarbejde i henhold til EU-retten eller national ret anvendelse.

- (16) Nationale retter bør efter streng domstolskontrol, især med hensyn til nødvendigheden og proportionaliteten af fremlæggelsesforanstaltninger, kunne kræve fremlæggelse af nøjagtigt angivne beviser eller kategorier af beviser efter anmodning fra en part. Det følger af kravet om proportionalitet, at fremlæggelse kun kan pålægges, når sagsøger på grundlag af faktuelle oplysninger, som med rimelighed kan forventes at være tilgængelige for denne sagsøger, har sandsynliggjort, at sagsøgeren har lidt skade, der er forvoldt af sagsøgte. Når en begæring om fremlæggelse fremsættes med det formål at fremskaffe en kategori af beviser, bør denne kategori identificeres ud fra henvisning til fællestræk ved dens væsentlige bestanddele såsom art, formål eller indhold for de dokumenter, som ønskes fremlagt, tidspunktet for deres udarbejdelse eller andre kriterier, forudsat at de beviser, der hører under kategorien, er relevante i forbindelse med dette direktiv. Sådanne kategorier bør defineres så præcist og snævert som muligt på grundlag af de faktuelle oplysninger, som med rimelighed kan forventes at være tilgængelige.
- (17) Hvis en ret i en medlemsstat anmoder en kompetent ret i en anden medlemsstat om at optage bevis eller anmoder om at optage bevis direkte i en anden medlemsstat, finder bestemmelserne i Rådets forordning (EF) nr. 1206/2001 ⁽¹⁾ anvendelse.
- (18) Relevante beviser, der indeholder forretningshemmeligheder eller andre fortrolige oplysninger, bør i princippet være tilgængelige i erstatningssøgsmål, men der skal ydes en passende beskyttelse af disse fortrolige oplysninger. Nationale retter bør derfor råde over en lang række foranstaltninger for at kunne beskytte sådanne fortrolige oplysninger mod at blive fremlagt under sagen. Disse foranstaltninger kunne omfatte muligheden for redigering af følsomme passager i dokumenter, afholdelse af retsmøder for lukkede døre, begrænsning af de personer, der har adgang til at se beviserne, og udpegelse af sagkyndige til at udarbejde sammendrag af oplysningerne i aggregeret eller anden ikkefortrolig form. Foranstaltninger til beskyttelse af forretningshemmeligheder og andre fortrolige oplysninger bør dog ikke forhindre, at erstatningskrav kan gøres gældende.
- (19) Dette direktiv berører hverken muligheden for at påklage fremlæggelsespålæg i henhold til medlemsstaternes nationale ret eller betingelserne for at kunne fremsætte sådanne klager.
- (20) Forordning (EF) nr. 1049/2001 ⁽²⁾ regulerer aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter og skal give offentligheden størst mulig aktindsigt i disse institutioners dokumenter. Denne ret er dog underlagt visse begrænsninger af hensyn til offentlige og private interesser. Derfor er undtagelsesordningen i nævnte forordnings artikel 4 baseret på en afvejning af de modstridende interesser i en given situation, nemlig de interesser, der taler for fremlæggelse af de pågældende dokumenter, og de interesser, som en sådan fremlæggelse ville være til skade for. Dette direktiv berører ikke regler og praksis herom i henhold til forordning (EF) nr. 1049/2001.
- (21) Af hensyn til effektivitet og konsekvens i Kommissionens og de nationale konkurrencemyndigheders anvendelse af artikel 101 og 102 i TEUF skal der være en fælles tilgang i hele Unionen til fremlæggelse af beviser, der indgår i en konkurrencemyndigheds sagsakt. Fremlæggelse af beviser må ikke i unødigt grad svække effektiviteten af en konkurrencemyndigheds håndhævelse af konkurrenceretten. Dette direktiv omfatter ikke fremlæggelse af konkurrencemyndigheders interne dokumenter eller indbyrdes korrespondance.
- (22) Med henblik på at sikre en effektiv beskyttelse af retten til erstatning er det ikke nødvendigt at forelægge sagsøgeren alle dokumenter vedrørende en sag i henhold til artikel 101 eller 102 i TEUF alene på grundlag af sagsøgerens påtænkte indbringelse af et erstatningssøgsmål, da det er meget usandsynligt, at erstatningssøgsmålet skal baseres på alle beviser i disse sagsakter.
- (23) Kravet om proportionalitet bør nøje vurderes, hvis fremlæggelsen risikerer at ødelægge en konkurrencemyndigheds undersøgelsesstrategi ved at afsløre, hvilke dokumenter der indgår i sagsakterne, eller risikerer at have negativ indflydelse på, hvordan virksomhederne samarbejder med konkurrencemyndighederne. Der bør lægges særlig vægt på at forhindre »fisketure«, dvs. ukonkrete eller for brede søgninger efter oplysninger, der sandsynligvis ikke er relevante for søgsmålets parter. Begæringer om fremlæggelse bør derfor ikke anses for rimelige i forhold til formålet, når det drejer sig om en generel fremlæggelse af dokumenter i en konkurrencemyndigheds sagsakter vedrørende en bestemt sag eller om en generel fremlæggelse af dokumenter forelagt af en part i forbindelse med en konkret sag. Så omfattende begæringer om fremlæggelse ville heller ikke være i overensstemmelse med den begærende parts forpligtelse til at angive beviser eller kategorier af beviser så præcist og snævert som muligt.

⁽¹⁾ Rådets forordning (EF) nr. 1206/2001 af 28. maj 2001 om samarbejde mellem medlemsstaternes retter om bevisoptagelse på det civil- og handelsretlige område (EFT L 174 af 27.6.2001, s. 1).

⁽²⁾ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1049/2001 af 30. maj 2001 om aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter (EFT L 145 af 31.5.2001, s. 43).

- (24) Dette direktiv berører ikke retters mulighed for i henhold til EU-retten eller national ret at inddrage hensynet til en effektiv offentlig håndhævelse af konkurrenceretten i sin vurdering, når den giver pålæg om fremlæggelse af enhver type beviser med undtagelse af redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsredegørelser.
- (25) En undtagelse bør gælde for så vidt angår enhver fremlæggelse, der, hvis den blev pålagt, ville gribe forstyrrende ind i en konkurrencemyndigheds igangværende efterforskning af en overtrædelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret. Oplysninger, som udarbejdes af en konkurrencemyndighed i forbindelse med dens håndhævelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret og sendes til sagens parter (f.eks. en »meddelelse af klagepunkter«), eller som udarbejdes af en part i sagen (f.eks. besvarelser af konkurrencemyndighedens anmodninger om oplysninger eller vidneforklaringer), bør derfor først kunne fremlægges i erstatningssøgsmål, efter at konkurrencemyndigheden har afsluttet sin sag, f.eks. ved vedtagelse af en beslutning i henhold til artikel 5 eller kapitel III i forordning (EF) nr. 1/2003 undtagen beslutninger om foreløbige forholdsregler.
- (26) Procedurer for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsprocedurer er vigtige redskaber i den offentlige håndhævelse af EU-konkurrenceretten, da de bidrager til opdagelse, effektiv retsforfølgning og sanktionering af de alvorligste overtrædelser af konkurrenceretten. Eftersom mange af konkurrencemyndighedernes afgørelser i kartelsager desuden er baseret på anmodninger om bødefritagelse eller bødenedsættelse, og erstatningssøgsmål i kartelsager generelt er opfølgende søgsmål i forhold til disse afgørelser, er procedurer for bødefritagelse eller bødenedsættelse også vigtige for effektive erstatningssøgsmål i kartelsager. Virksomheder kunne blive afskrækket fra at samarbejde med konkurrencemyndighederne i forbindelse med procedurer for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsprocedurer, hvis selvinkriminerende erklæringer såsom redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsredegørelser, som udelukkende fremsættes med henblik på samarbejde med myndigheden, skulle fremlægges. En sådan fremlæggelse risikerer at stille virksomheder, der samarbejder, eller deres ledelse ringere med hensyn til civil- eller strafferetligt ansvar end de virksomheder, der har medvirket i overtrædelsen, men ikke samarbejder med myndighederne. For at sikre, at virksomheder fortsat er villige til frivilligt at fremsætte redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse eller forligsredegørelser til konkurrencemyndighederne, bør sådanne dokumenter undtages fra fremlæggelsen af beviser. Denne undtagelse bør også gælde for ordrette citater fra redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse eller forligsredegørelser, der er indeholdt i andre dokumenter. Disse begrænsninger i fremlæggelse af beviser bør ikke forhindre konkurrencemyndigheder i at offentliggøre deres afgørelser i overensstemmelse med gældende EU-ret eller national ret. For at sikre, at denne undtagelse ikke griber forstyrrende ind i skadelidtes ret til erstatning, bør den begrænses til nævnte frivillige og selvinkriminerende redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsredegørelser.
- (27) Dette direktivs regler om fremlæggelse af andre dokumenter end redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsredegørelser sikrer, at skadelidte parter fortsat har tilstrækkeligt med andre muligheder for at få adgang til relevante beviser, som de har brug for til forberedelse af erstatningssøgsmål. Nationale retter bør efter anmodning fra en sagsøger selv have adgang til dokumenter, for hvilke undtagelsen gøres gældende, for at kontrollere hvorvidt deres indhold falder uden for definitionen af redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse og forligsredegørelser i dette direktiv. Indhold, der falder uden for disse definitioner, bør kunne fremlægges på de relevante betingelser.
- (28) Nationale retter bør til hver en tid i forbindelse med erstatningssøgsmål kunne give pålæg om fremlæggelse af beviser, der foreligger uafhængigt af den sag, der behandles af en konkurrencemyndighed (»allerede eksisterende oplysninger«).
- (29) Det bør kun pålægges en konkurrencemyndighed at fremlægge beviser, når disse beviser ikke med rimelighed kan fremskaffes fra en anden part eller tredjemand.
- (30) I henhold til artikel 15, stk. 3, i forordning (EF) nr. 1/2003 kan konkurrencemyndighederne på eget initiativ afgive skriftlige indlæg for de nationale retter vedrørende spørgsmål om anvendelsen af artikel 101 eller 102 i TEUF. For at bevare det bidrag, som offentlig håndhævelse yder til anvendelsen af disse artikler, bør konkurrencemyndighederne også på eget initiativ kunne afgive deres indlæg for en national ret med henblik på at vurdere proportionaliteten af en fremlæggelse af beviser, der indgår i myndighedens sagsakter, i betragtning af de virkninger, en sådan fremlæggelse vil have på effektiviteten af den offentlige håndhævelse af konkurrenceretten. Medlemsstaterne bør kunne etablere et system, hvorefter en konkurrencemyndighed underrettes om anmodninger om fremlæggelse af oplysninger, når den person, der anmoder om fremlæggelse, eller den person, der anmodes om fremlæggelse, er omfattet af den pågældende konkurrencemyndigheds undersøgelse af en påstået overtrædelse, jf. dog national ret om ex parte-procedurer.

- (31) Enhver fysisk eller juridisk person, som fremskaffer beviser ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, bør kunne anvende disse beviser med henblik på et erstatningssøgsmål, hvori denne er part. Anvendelsen heraf bør også tillades for enhver fysisk eller juridisk person, der er indtrådt i dennes rettigheder og forpligtelser, herunder gennem erhvervelse af dennes krav. Hvis beviserne er fremskaffet af en juridisk person, der indgår i en koncern, som udgør en enkelt virksomhed med henblik på anvendelse af artikel 101 og 102 i TEUF, bør det også være tilladt for andre juridiske personer, som tilhører samme virksomhed, at anvende beviserne.
- (32) Anvendelsen af beviser, der er fremskaffet gennem aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, bør dog ikke i unødigt grad svække en konkurrencemyndigheds effektive håndhævelse af konkurrenceretten. For at sikre, at begrænsningerne i fremlæggelsen af oplysninger fastlagt i dette direktiv ikke undermineres, bør anvendelsen af beviser af de typer som omhandlet i betragtning 24 og 25, som er fremskaffet udelukkende ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, begrænses i henhold til de samme omstændigheder. Begrænsningen bør bestå af afvisning i erstatningssøgsmål eller bestå af enhver anden beskyttelse i henhold til gældende nationale regler, der er i stand til at sikre, at begrænsningerne i anvendelsen af disse typer beviser får fuld virkning. Desuden bør der ikke kunne handles med beviser modtaget fra en konkurrencemyndighed. Muligheden for at anvende beviser, der er fremskaffet udelukkende ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, bør derfor være begrænset til den fysiske eller juridiske person, der oprindeligt fik aktindsigt, og dennes retssuccessorer. Denne begrænsning for at undgå handel med beviser bør imidlertid ikke være til hinder for, at en national ret kan kræve fremlæggelse af disse beviser på de betingelser, der er fastsat i dette direktiv.
- (33) Den omstændighed, at et erstatningskrav fremsættes, eller en konkurrencemyndighed indleder en undersøgelse, medfører en risiko for, at de pågældende personer tilintetgør eller skjuler beviser, som ville være nyttige til at godtgøre skadelidtes erstatningskrav. For at forhindre tilintetgørelse af relevante beviser og sikre, at rettens pålæg om fremlæggelse efterkommes, bør nationale retter kunne pålægge sanktioner med en tilstrækkelig afskrækkende virkning. For så vidt angår parterne i retssagen, kan risikoen for, at partens adfærd tillægges belastende betydning ved bevisbedømmelsen under erstatningssøgsmålet, være en særdeles effektiv sanktion og kan medføre undgåelse af forsinkelser. Der bør endvidere kunne pålægges sanktioner for manglende opfyldelse af forpligtelsen til at beskytte fortrolige oplysninger og for misbrug af oplysninger, der er opnået ved fremlæggelsen af oplysninger. Tilsvarende bør der kunne pålægges sanktioner, hvis oplysninger, der er fremskaffet ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, misbruges i erstatningssøgsmål.
- (34) For at sikre effektivitet og konsekvens i Kommissionens og de nationale konkurrencemyndigheders anvendelse af artikel 101 og 102 i TEUF skal der være en fælles tilgang i hele Unionen til virkningen af nationale konkurrencemyndigheders endelige afgørelser om overtrædelse på efterfølgende erstatningssøgsmål. Sådanne afgørelser vedtages først, når Kommissionen er blevet underrettet om den påtænkte afgørelse, eller i mangel heraf ethvert andet dokument med oplysninger om den foreslåede fremgangsmåde i medfør af artikel 11, stk. 4, i forordning (EF) nr. 1/2003, og hvis Kommissionen ikke har frataget den nationale konkurrencemyndighed dens kompetence ved at indlede procedure i medfør af samme forordnings artikel 11, stk. 6. Kommissionen bør sikre konsekvent anvendelse af EU-konkurrenceretten ved bilateralt at give de nationale konkurrencemyndigheder retningslinjer inden for Det Europæiske Konkurrencenetværk. For at styrke retssikkerheden, for at undgå uoverensstemmelser i anvendelsen af artikel 101 eller 102 i TEUF, for at øge virkningen og den proceduremæssige effektivitet af erstatningssøgsmål og for at fremme det indre markedes funktion for virksomheder og forbrugere bør en endelig afgørelse om overtrædelse af artikel 101 eller 102 i TEUF truffet af en national konkurrencemyndighed eller en appelret ikke kunne prøves i senere erstatningssøgsmål. En sådan overtrædelse bør derfor betragtes som værende uafviseligt til stede i erstatningssøgsmål, der i forbindelse med denne overtrædelse er indbragt i den medlemsstat, hvor den nationale konkurrencemyndighed eller appelret er beliggende. Virkningen af den endelige afgørelse bør dog kun omfatte overtrædelsens karakter samt dens materielle, personmæssige, tidsmæssige og territoriale omfang som fastlagt af konkurrencemyndigheden eller appelretten ved udøvelsen af dens kompetence. Hvis en afgørelse konkluderer, at bestemmelser i national konkurrenceret er overtrådt i sager, hvor EU-konkurrenceretten og national konkurrenceret anvendes i samme sag og parallelt, bør denne overtrædelse også anses for uafviseligt at være til stede.
- (35) Hvis et erstatningssøgsmål er indbragt i en anden medlemsstat end den, hvor den nationale konkurrencemyndighed eller appelret, der har konstateret den overtrædelse af artikel 101 eller 102 i TEUF, som søgsmålet vedrører, er beliggende, bør det være muligt at forelægge denne konstatering i en endelig afgørelse truffet af den nationale konkurrencemyndighed eller appelretten for en national ret, i det mindste som prima facie-bevis for, at der er sket en overtrædelse af konkurrenceretten. Denne konstatering kan, hvis det er relevant, vurderes sammen med andre beviser, som parterne fremlægger. Virkningerne af afgørelser fra nationale konkurrencemyndigheder og appelretter om, at der foreligger en overtrædelse af konkurrencereglerne, berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til artikel 267 i TEUF.

- (36) Nationale regler om forældelsesfristers begyndelse, længde, suspension eller afbrydelse bør ikke unødigt være til hinder for indbringelse af erstatningssøgsmål. Dette er særlig vigtigt i forbindelse med søgsmål, som bygger på en afgørelse fra en konkurrencemyndighed eller en appelret om, at der foreligger en overtrædelse. Med henblik herpå bør der kunne indbringes et erstatningssøgsmål, efter at en konkurrencemyndighed har behandlet sagen, med henblik på at håndhæve national konkurrenceret og EU-konkurrenceretten. Forældelsesfristen bør ikke begynde at løbe, før overtrædelsen ophører, og før en sagsøger har kendskab til, eller med rimelighed kan forventes at have kendskab til, den adfærd, der udgør overtrædelsen, til det forhold, at sagsøger har lidt skade som følge af overtrædelsen, og til identiteten af overtræderen. Medlemsstaterne bør kunne opretholde eller indføre absolutte, almindeligt gældende forældelsesfrister, såfremt varigheden af sådanne absolutte forældelsesfrister ikke gør det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve retten til fuld erstatning.
- (37) Når flere virksomheder i fællesskab overtræder konkurrenceretten, f.eks. i tilfælde af et kartel, er det hensigtsmæssigt at fastsætte bestemmelser om, at disse medvirkende overtrædere hæfter solidarisk for enhver skade forvoldt ved overtrædelsen. En medvirkende overtræder bør have ret til at modtage et bidrag fra en anden medvirkende overtræder, hvis en af dem har betalt mere erstatning end sin andel. Bestemmelse af den pågældende andel, der afspejler en overtræders forholdsmæssige ansvar, og de relevante kriterier herfor, som f.eks. omsætning, markedsandel eller rolle i kartellet, sker efter gældende national ret, idet principperne om effektivitet og ækvivalens skal overholdes.
- (38) Virksomheder, der samarbejder med konkurrencemyndighederne i en procedure for bødefritagelse eller bødenedsættelse, spiller en central rolle for afsløring af overtrædelser begået i form af hemmelige kartelovertrædelser og i at bringe disse til ophør, hvilket ofte begrænser de skader, som kunne være forvoldt, hvis overtrædelsen var fortsat. Det er derfor hensigtsmæssigt at fastsætte, at virksomheder, der har opnået bødefritagelse fra en konkurrencemyndighed efter en procedure for bødefritagelse eller bødenedsættelse, beskyttes mod i urimeligt omfang at blive udsat for erstatningskrav, idet afgørelsen fra den konkurrencemyndighed, som fastslår, at der foreligger en overtrædelse, kan blive endelig i forhold til modtageren af bødefritagelse inden den bliver endelig for andre virksomheder, der ikke har opnået bødefritagelse, og modtageren af bødefritagelse kan således blive et oplagt mål for en retssag. Det er derfor hensigtsmæssigt, at modtageren af bødefritagelse i princippet fritages fra solidarisk ansvar for hele skaden, og at ethvert bidrag, som den skal betale i forhold til medvirkende overtrædere, ikke bør overstige det beløb for skade, som er forvoldt den pågældende virksomheds egne direkte eller indirekte aftagere eller, i tilfælde af et indkøbskartel, dens direkte eller indirekte leverandører. Såfremt et kartel har forvoldt skade på andre end overtræderens kunder eller leverandører, bør bidraget fra modtageren af bødefritagelse ikke overstige dens forholdsmæssige andel af ansvaret for den skade, som kartellet har forvoldt. Fastsættelsen af denne andel bør ske efter de samme regler som dem, der anvendes til at fastsætte overtræderens individuelle bidrag. Modtageren af bødefritagelse bør kun være fuldt ansvarlig over for andre skadelidte end sine direkte eller indirekte aftagere og leverandører, hvis de ikke kan opnå fuld erstatning fra de andre overtrædere.
- (39) Skade i form af et faktisk tab kan skyldes prisdifferencen mellem, hvad der faktisk blev betalt, og hvad der ellers ville være blevet betalt, hvis der ikke var blevet begået en overtrædelse. Når en skadelidt har begrænset sit faktiske tab ved hel eller delvis overvæltning på sine egne aftagere, udgør det således overvæltede tab ikke længere en skade, som den part, der har overvæltet det, skal have erstatning for. Det er derfor i princippet rimeligt at tillade, at en overtræder, påberåber sig overvæltningen af det faktiske tab til støtte for sin påstand om frifindelse for erstatningskravet. Det er hensigtsmæssigt at fastsætte, at overtræderen, såfremt denne påberåber sig, at der er sket overvæltning, skal bevise overvæltningen af overprisen og omfanget heraf. Denne bevisbyrde bør ikke berøre overtræderens mulighed for at føre andre beviser end dem, som den pågældende har i sin besiddelse, f.eks. beviser, der allerede er erhvervet under sagen, eller beviser i andre parter eller tredjemands besiddelse.
- (40) I tilfælde, hvor overvæltningen har ført til mindre salg og dermed skade i form af tabt fortjeneste, bør retten til at kræve erstatning for sådan tabt fortjeneste være upåvirket.
- (41) Afhængigt af, hvilke betingelser der gælder for virksomheder, kan det være kommerciel praksis at overvælte pristigninger på de følgende led i forsyningskæden. Forbrugere eller virksomheder, hvorpå et faktisk tab således er blevet overvæltet, har derved lidt skade, som er forvoldt ved overtrædelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret. Selv om denne skade bør erstattes af overtræderen, kan det være særlig vanskeligt for forbrugere og virksomheder, der ikke selv har foretaget køb fra overtræderen, at føre bevis for skadens omfang. Når spørgsmålet om, hvorvidt der består et erstatningskrav, eller når størrelsen af den erstatning, der skal tilkendes, afhænger af, om eller i hvilket omfang en overpris, som overtræderens direkte aftager har betalt, er blevet overvæltet på en

indirekte aftager, er det derfor hensigtsmæssigt, at sidstnævnte anses for at have bevist, at en overpris, som den direkte aftager har betalt, er blevet overvæltet på den indirekte aftagers led, når den indirekte aftager umiddelbart kan påvise, at en sådan overvæltning har fundet sted. Denne afkræftelige formodning finder anvendelse, medmindre overtræderen troværdigt kan påvise over for retten, at det faktiske tab ikke eller ikke helt er overvæltet på den indirekte aftager. Det er desuden hensigtsmæssigt at definere, på hvilke betingelser den indirekte aftager kan anses for umiddelbart at have godtgjort, at en overvæltning har fundet sted. Med hensyn til kvantificeringen af overvæltningen bør nationale retter have beføjelse til at skønne, hvilken andel af denne overpris der er blevet overvæltet på indirekte aftagere i de sager, som de skal behandle.

- (42) Kommissionen bør udstede klare, enkle og omfattende retningslinjer til nationale retter for, hvordan det skønnes, hvilken andel af overprisen der er overvæltet på indirekte aftagere.
- (43) Overtrædelser af konkurrenceretten vedrører ofte betingelser og priser for salg af varer og tjenesteydelser og resulterer i overpriser og anden skade for overtrædernes kunder. Overtrædelserne kan også vedrøre leverancer til overtræderen (f.eks. i tilfælde af et indkøbskartel). I disse tilfælde kan det faktiske tab være fremkommet ved, at overtræderne har betalt deres leverandører en lavere pris. Dette direktiv og navnlig bestemmelserne om overvæltning bør finde tilsvarende anvendelse på disse tilfælde.
- (44) Erstatningssøgsmål kan indbringes af både aftagere, der har købt varer eller tjenesteydelser fra overtræderen, og aftagere længere nede i forsyningskæden. Med henblik på at fremme overensstemmelsen mellem domme, der afsiges i indbyrdes sammenhængende sager, og dermed undgå, at den skade, der er forvoldt ved, at overtrædelser af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret ikke erstattes fuldt ud, eller at overtræderen pålægges at betale erstatning for skade, der ikke er lidt, bør nationale retter have beføjelse til at skønne, hvilken andel af en eventuel overpris der er påført de direkte eller indirekte aftagere i de retstvister, som er indbragt for dem. Nationale retter bør i den forbindelse med de proceduremæssige eller materielle midler, der er til rådighed i henhold til EU-retten og national ret, kunne tage behørigt hensyn til eventuelle indbyrdes sammenhængende søgsmål og de resulterende domme, navnlig når de fastslår, at der er ført bevis for overvæltning. Nationale retter bør have passende proceduremæssige midler til rådighed, såsom en kumulation af krav, for at sikre, at erstatningen for faktiske tab i alle led af forsyningskæden ikke overstiger den skade i form af overpris, der er forvoldt i det pågældende led. Disse midler bør også være til rådighed i grænseoverskridende sager. Muligheden for at tage behørigt hensyn til domme bør ikke berøre den grundlæggende ret til forsvar og retten til effektive retsmidler og en retfærdig rettergang for dem, som ikke var parter i retssagerne, og berører heller ikke reglerne for den bevismæssige værdi af de domme, der afsiges i den forbindelse. Det er muligt for sager, der verserer for retter i forskellige medlemsstater, at blive anset for at være indbyrdes sammenhængende i medfør af artikel 30 i Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1215/2012⁽¹⁾. I henhold til nævnte artikel kan andre nationale retter end den, hvor sagen først blev anlagt, udsætte sagen eller under visse omstændigheder erklære sig inkompetent. Dette direktiv berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til nævnte forordning.
- (45) En skadelidt, der har ført bevis for at have lidt skade som følge af overtrædelser af konkurrenceretten, skal stadig bevise skadens omfang for at opnå erstatning. Det kræver mange faktuelle oplysninger og kan nødvendiggøre anvendelse af komplekse økonomiske modeller at opgøre skader i sager om overtrædelser af konkurrenceretten. Dette er ofte meget bekosteligt, og sagsøgere har vanskeligt ved at fremskaffe de nødvendige oplysninger til støtte for deres krav. En opgørelse af skade i sager om overtrædelser af konkurrenceretten kan således udgøre en væsentlig hindring for et effektivt erstatningskrav.
- (46) I fravær af EU-regler om opgørelse af skade som følge af overtrædelser af konkurrenceretten er det op til den enkelte medlemsstats nationale retssystem at fastsætte sine egne regler for opgørelse af skade og op til medlemsstaterne og de nationale retter at afgøre, hvilke krav sagsøger skal opfylde for at godtgøre omfanget af den skade, som han har lidt, hvilke metoder der kan anvendes til opgørelse af omfanget, og konsekvenserne af, at disse krav ikke kan opfyldes fuldt ud. Disse krav i national ret vedrørende opgørelse af skade i konkurrenceretlige sager bør imidlertid ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de bør heller ikke gøre udøvelsen af retten til erstatning efter EU-retten praktisk taget umulig eller urimeligt vanskelig (effektivitetsprincippet). Der bør tages hensyn til enhver informationsasymmetri mellem parterne og til, at en tabsopgørelse indebærer vurdering af, hvordan markedet ville have udviklet sig, hvis der ikke havde været en overtrædelse. Denne vurdering forudsætter en sammenligning med en situation, som per definition er hypotetisk, og kan således aldrig foretages med fuldstændig nøjagtighed. Det er derfor hensigtsmæssigt at give de nationale retter beføjelse til at skønne størrelsen af den skade, der er forvoldt ved overtrædelser af

⁽¹⁾ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 1215/2012 af 12. december 2012 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område (omarbejdning) (EUT L 351 af 20.12.2012, s. 1).

konkurrenceretten. Medlemsstaterne bør sikre, at de nationale konkurrencemyndigheder kan give retningslinjer om opgørelse af skade, når de anmodes om det. For at sikre overensstemmelse og forudsigelighed bør Kommissionen give generelle retningslinjer på EU-plan.

- (47) Til afhjælpning af informationsasymmetri og nogle af de vanskeligheder, der er forbundet med opgørelsen af skader i konkurrenceretlige sager, og for at sikre effektiviteten af erstatningskrav er det rimeligt at formode, at kartelovertrædelser forvolder skade, især gennem en prisvirkning. Afhængigt af sagens faktiske omstændigheder betyder dette, at karteller resulterer i en prisstigning eller hindrer en prisnedsættelse, som ville have fundet sted, hvis der ikke var begået en overtrædelse af kartelreglerne. Denne formodning bør ikke omfatte det konkrete omfang af skaden. Overtrædere bør have mulighed for at afkræfte denne formodning. Denne afkræftelige formodning bør begrænses til karteller som følge af deres hemmelige karakter, hvilket øger informationsasymmetrien og gør det vanskeligere for sagsøgere at fremskaffe de beviser, der er nødvendige for at bevise skaden.
- (48) Det er ønskeligt at opnå et forlig for sagsøgte én gang for alle for at mindske usikkerheden for overtrædere og skadelidte. Overtrædere og skadelidte bør derfor tilskyndes til at nå til enighed om erstatning for skade som følge af en overtrædelse af konkurrenceretten gennem mindelig tvistbilæggelse, såsom udenretlige forlig (herunder i tilfælde, hvor en dommer kan erklære et forlig for bindende), voldgift, mægling eller forlig. Hvor det er muligt, bør en sådan mindelig tvistbilæggelse omfatte så mange skadelidte og overtrædere som retligt muligt. Formålet med bestemmelserne i dette direktiv om mindelig tvistbilæggelse er derfor at fremme anvendelsen af sådanne ordninger og øge deres effektivitet.
- (49) Forældelsesfrister for at indbringe et erstatningssøgsmål kan være af en sådan art, at de hindrer skadelidte og overtrædere i at få tilstrækkelig tid til at nå til enighed om den erstatning, der skal betales. For at give begge parter reel mulighed for at deltage i mindelig tvistbilæggelse, inden sagen indbringes for nationale retter, bør forældelsesfristen derfor suspenderes, mens den mindelige tvistbilæggelse pågår.
- (50) Når parterne beslutter at deltage i mindelig tvistbilæggelse, efter at et erstatningssøgsmål vedrørende det samme krav er blevet indbragt for en national ret, bør retten endvidere kunne udsætte sin behandling af den sag, der verserer for den, mens den mindelige tvistbilæggelse pågår. Når den nationale ret tager stilling til, om sagen skal udsættes, bør den tage hensyn til fordelene ved en hurtig procedure.
- (51) For at fremme forlig mellem parterne bør en overtræder, som betaler erstatning efter mindelig tvistbilæggelse, ikke stilles ringere i forhold til de medvirkende overtrædere, end det ville have været tilfældet uden forliget. Dette kunne ske, hvis en overtræder, der har indgået forlig, også efter forliget fortsat hæftede solidarisk for den skade, der er forvoldt ved overtrædelser. En overtræder, der har indgået forlig, bør derfor principielt ikke betale bidrag til de medvirkende overtrædere, der ikke har indgået forlig, hvis disse har betalt erstatning til den skadelidte, som førstnævnte overtræder tidligere havde indgået forlig med. Som følge af denne regel om ikke at bidrage bør skadelidtes krav nedsættes med den andel, som den overtræder, der har indgået forlig, har i den skade, der er forvoldt skadelidte, uanset om forligsbeløbet svarer til eller er forskelligt fra den forholdsmæssige andel af den skade, som den medvirkende overtræder, der har indgået forlig, påførte den skadelidte, der har indgået forlig. Fastsættelsen af denne forholdsmæssige andel bør ske efter de regler, som ellers anvendes til at fastsætte overtræderens bidrag. Uden en sådan nedsættelse ville overtrædere, der ikke har indgået forlig, blive urimeligt berørt af forlig, som de ikke var part i. For at sikre retten til fuld erstatning bør medvirkende overtrædere, der har indgået forlig, dog fortsat skulle betale erstatning, hvis dette er den eneste mulighed for, at skadelidte, der har indgået forlig, kan opnå erstatning for det resterende krav. Ved resterende krav forstås kravet fra skadelidte, der har indgået forlig, fratrukket den andel, som den medvirkende overtræder, der har indgået forlig, har i den skade, som overtrædelser har påført den skadelidte, der har indgået forlig. Sidstnævnte mulighed for at kræve erstatning fra de medvirkende overtrædere, der har indgået forlig, består, medmindre dette udtrykkeligt er udelukket i henhold til forliget.
- (52) Situationer bør undgås, hvor medvirkende overtrædere, der har indgået forlig og betaler bidrag til medvirkende overtrædere, der ikke har indgået forlig, til den erstatning, der er udbetalt til skadelidte, der ikke har indgået forlig, betaler et samlet erstatningsbeløb, der overstiger deres forholdsmæssige ansvar for den skade, der er forvoldt ved overtrædelser. Når medvirkende overtrædere, der har indgået forlig, anmodes om at bidrage til den erstatning, der siden betales af medvirkende overtrædere, som ikke har indgået forlig, til skadelidte, der ikke har indgået forlig, bør nationale retter derfor tage hensyn til den erstatning, der allerede er betalt i henhold til forliget, og til, at ikke alle medvirkende overtrædere nødvendigvis er lige involverede i det fulde materielle, tidsmæssige og geografiske omfang af overtrædelser.

- (53) Dette direktiv overholder de grundlæggende rettigheder og de principper, der er anerkendt i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.
- (54) Målene for dette direktiv, nemlig at fastsætte regler for erstatningssøgsmål i forbindelse med overtrædelser af EU-konkurrenceretten for at sikre den fulde virkning af artikel 101 og 102 i TEUF og et velfungerende indre marked for virksomheder og forbrugere, kan ikke i tilstrækkelig grad opfyldes af medlemsstaterne, men kan af hensyn til den nødvendige effektivitet og konsekvens i anvendelsen af artikel 101 og 102 i TEUF bedre nås på EU-plan; Unionen kan derfor vedtage foranstaltninger i overensstemmelse med nærhedsprincippet, jf. artikel 5 i TEU. I overensstemmelse med proportionalitetsprincippet, jf. nævnte artikel, går dette direktiv ikke videre, end hvad der er nødvendigt for at nå disse mål.
- (55) I henhold til den fælles politiske erklæring af 28. september 2011 fra medlemsstaterne og Kommissionen om forklarende dokumenter ⁽¹⁾ har medlemsstaterne forpligtet sig til i tilfælde, hvor det er berettiget, at lade meddelelsen af gennemførelsesforanstaltninger ledsage af et eller flere dokumenter, der forklarer forholdet mellem et direktivs bestanddele og de tilsvarende dele af de nationale gennemførelsesinstrumenter. I forbindelse med dette direktiv finder lovgiver, at fremsendelse af sådanne dokumenter er berettiget.
- (56) Det er hensigtsmæssigt at fastsætte regler for den tidsmæssige anvendelse af dette direktiv —

VEDTAGET DETTE DIREKTIV:

KAPITEL I

GENSTAND, ANVENDELSESOMRÅDE OG DEFINITIONER

Artikel 1

Genstand og anvendelsesområde

1. Dette direktiv fastsætter visse regler, der er nødvendige for at sikre, at enhver, som har lidt skade på grund af en overtrædelse af konkurrenceretten begået af en virksomhed eller en virksomhedssammenslutning effektivt kan gøre retten til at kræve fuld erstatning for denne skade fra denne virksomhed eller sammenslutning. Direktivet fastsætter regler om fremme af lige konkurrence på det indre marked og fjernelse af hindringerne for det indre markeds funktion ved at sikre ensartet beskyttelse i hele Unionen for alle, som har lidt en sådan skade.
2. Dette direktiv fastsætter bestemmelser, der koordinerer konkurrencemyndighedernes håndhævelse af konkurrencereglerne og håndhævelse af disse regler under erstatningssøgsmål ved nationale retter.

Artikel 2

Definitioner

I dette direktiv forstås ved:

- 1) »overtrædelse af konkurrenceretten«: overtrædelse af artikel 101 eller 102 i TEUF eller af national konkurrenceret
- 2) »overtræder«: den virksomhed eller virksomhedssammenslutning, der har begået overtrædelser af konkurrenceretten
- 3) »national konkurrenceret«: bestemmelser i national ret, som overvejende forfølger de samme mål som artikel 101 og 102 i TEUF, og som anvendes på samme sag og parallelt med EU-konkurrenceretten i henhold til artikel 3, stk. 1, i forordning (EF) nr. 1/2003, undtagen bestemmelser i national ret, der pålægger fysiske personer strafferetlige sanktioner, medmindre sådanne strafferetlige sanktioner er den måde, hvorpå de konkurrenceregler, der finder anvendelse på virksomheder, håndhæves
- 4) »erstatningssøgsmål«: søgsmål i henhold til national ret, hvorved et erstatningskrav indbringes for en national ret af den formodede skadelidte, eller af en person, der optræder på vegne af en eller flere formodede skadelidte, når EU-retten eller national ret giver mulighed herfor, eller af en fysisk eller juridisk person, der er indtrådt i den formodede skadelidtes rettigheder, herunder den person, der har erhvervet kravet
- 5) »erstatningskrav«: krav om erstatning for skade forvoldt ved en overtrædelse af konkurrenceretten
- 6) »skadelidte«: en person, som har lidt skade forvoldt ved en overtrædelse af konkurrenceretten

⁽¹⁾ EUT C 369 af 17.12.2011, s. 14.

- 7) »national konkurrencemyndighed«: en myndighed, som af en medlemsstat er udpeget i medfør af artikel 35 i forordning (EF) nr. 1/2003 til at have kompetence til at anvende artikel 101 og 102 i TEUF
- 8) »konkurrencemyndighed«: Kommissionen eller en national konkurrencemyndighed eller begge, alt efter tilfældet
- 9) »national ret«: en ret i en medlemsstat som omhandlet i artikel 267 i TEUF
- 10) »appelret«: en national ret, der efter almindelige retsmidler har beføjelse til at foretage prøvelse af afgørelser fra en national konkurrencemyndighed eller prøvelse af retsafgørelser om sådanne afgørelser, uanset om denne ret selv har beføjelse til at fastslå, at der foreligger en overtrædelse af konkurrenceretten
- 11) »afgørelse om overtrædelse«: en afgørelse om overtrædelse af konkurrenceretten, der er truffet af en konkurrencemyndighed eller en appelret
- 12) »endelige afgørelse om overtrædelse«: en afgørelse om overtrædelse, der ikke kan eller ikke længere kan være genstand for almindelige retsmidler
- 13) »bevis«: alle former for bevismidler, der kan føres for den nationale ret, for hvilken søgsmålet er indbragt, navnlig dokumenter og alle andre genstande, der indeholder oplysninger, uanset på hvilket medium oplysningerne er lagret
- 14) »kartel«: en aftale eller samordnet praksis mellem to eller flere konkurrenter om at samordne deres konkurrencemæssige adfærd på markedet eller påvirke de relevante konkurrenceparametre gennem forskellige former for praksis, f.eks., men ikke udelukkende, fastsættelse eller koordinering af købs- eller salgspriser eller af andre forretningsbetingelser, herunder i forbindelse med intellektuelle ejendomsrettigheder, tildeling af produktions- eller salgskvoter, markedsdeling og fordeling af kunder, herunder samordning af tilbudsgivning, import- eller eksportbegrænsninger eller konkurrencebegrænsende foranstaltninger over for andre konkurrenter
- 15) »procedure for bødefritagelse eller bødenedsættelse«: en ordning vedrørende anvendelse af artikel 101 i TEUF eller en tilsvarende bestemmelse i national ret, på grundlag af hvilke en deltager i et hemmeligt kartel, uafhængigt af de øvrige virksomheder, der deltager i kartellet, samarbejder med konkurrencemyndigheden i en undersøgelse ved frivilligt at give oplysninger om denne deltagers viden om og rolle i kartellet til gengæld for ved afgørelse eller ved afbrydelse af sagen at opnå fritagelse for eller en nedsættelse af bøder for dennes deltagelse i kartellet
- 16) »redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse«: en mundtlig eller skriftlig redegørelse eller et referat heraf, der frivilligt gives af eller på vegne af en virksomhed eller en fysisk person til en konkurrencemyndighed med en beskrivelse af virksomhedens eller den fysiske persons viden om et kartel og en beskrivelse af den rolle, som denne spiller heri, og som er udarbejdet med særligt henblik på forelæggelse for myndigheden for at opnå bødefritagelse eller bødenedsættelse efter en procedure for bødefritagelse eller bødenedsættelse; dette omfatter ikke allerede eksisterende oplysninger
- 17) »allerede eksisterende oplysninger«: bevis, der eksisterer uanset sagens behandling ved en konkurrencemyndighed, og uanset om disse oplysninger foreligger i en konkurrencemyndigheds sagsakter
- 18) »forligsredegørelse«: en fremstilling, der frivilligt forelægges en konkurrencemyndighed af eller på vegne af en virksomhed, med en beskrivelse af virksomhedens bekræftelse af eller afståelse fra at bestride sin deltagelse i en overtrædelse af konkurrenceretten og sit ansvar for overtrædelsen af konkurrenceretten, og som specifikt er affattet således, at konkurrencemyndigheden kan anvende en forenklet eller fremskyndet procedure
- 19) »modtager af bødefritagelse«: en virksomhed eller en fysisk person, som en konkurrencemyndighed har indrømmet bødefritagelse i henhold til en procedure for bødefritagelse eller bødenedsættelse
- 20) »overpris«: forskellen mellem den pris, der faktisk er betalt, og den pris, der ellers ville have været gældende, hvis der ikke var begået en overtrædelse af konkurrenceretten
- 21) »mindelig tvistbilæggelse«: en mekanisme, hvorved parterne kan opnå udenretslig bilæggelse af en tvist, der vedrører et erstatningskrav
- 22) »forlig«: en aftale, som indgås ved mindelig tvistbilæggelse
- 23) »direkte aftager«: en fysisk eller juridisk person, der direkte fra en overtræder har købt varer eller tjenesteydelser, som er genstand for en overtrædelse af konkurrenceretten
- 24) »indirekte aftager«: en fysisk eller juridisk person, der ikke direkte fra en overtræder, men fra en direkte aftager eller en senere aftager, har købt varer eller tjenesteydelser, som er genstand for en overtrædelse af konkurrenceretten, eller varer eller tjenesteydelser, som hidrører fra eller indeholder sådanne varer eller tjenesteydelser.

*Artikel 3***Ret til fuld erstatning**

1. Medlemsstaterne sikrer, at enhver fysisk eller juridisk person, som har lidt skade på grund af en overtrædelse af konkurrenceretten, kan kræve og opnå fuld erstatning for denne skade.
2. Fuld erstatning skal stille en person, som har lidt skade, som om overtrædelsen af konkurrenceretten ikke var blevet begået. Den skal derfor omfatte ret til erstatning for det lidte tab og for tabt fortjeneste, samt betaling af renter.
3. Fuld erstatning i henhold til dette direktiv må ikke føre til overkompensation i form af erstatning med straffende formål eller flere eller andre skadeserstatninger.

*Artikel 4***Effektivitets- og ækvivalensprincippet**

I overensstemmelse med effektivitetsprincippet sikrer medlemsstaterne, at alle nationale regler og procedurer vedrørende retten til at gøre erstatningskrav gældende er udformet og anvendes på en sådan måde, at de ikke gør det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at gøre retten til fuld erstatning efter EU-retten for skade forvoldt ved en overtrædelse af konkurrenceretten gældende. I overensstemmelse med ækvivalensprincippet må nationale regler og procedurer vedrørende søgsmål om erstatning for skade forvoldt ved en overtrædelse af artikel 101 eller 102 i TEUF ikke være mindre gunstige for de formodede skadelidte end dem, der gælder for tilsvarende erstatningssøgsmål som følge af overtrædelser af national ret.

KAPITEL II

FREMLÆGGELSE AF BEVISER*Artikel 5***Fremlæggelse af beviser**

1. Medlemsstaterne sikrer i forbindelse med erstatningssøgsmål i Unionen, at nationale retter på anmodning af en sagsøger, der har fremlagt en begrundelse med rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger og beviser, som i tilstrækkelig grad understøtter rimeligheden af hans erstatningskrav, kan pålægge sagsøgte eller tredjemand at fremlægge relevante beviser, som er undergivet deres rådighed, på de betingelser, der er fastsat i dette kapitel. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter på sagsøgtes anmodning kan pålægge sagsøger eller tredjemand at fremlægge relevante beviser.

Dette stykke berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til forordning (EF) nr. 1206/2001.

2. Medlemsstaterne sikrer, at de nationale retter kan kræve fremlæggelse af nærmere angivne beviser eller relevante kategorier af beviser, der er beskrevet så præcist og så snævert som muligt på grundlag af rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger i begrundelsen.

3. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter begrænser fremlæggelsen af beviser til, hvad der er rimeligt i forhold til formålet. Ved afgørelsen af, om en parts begæring om fremlæggelse er rimelig i forhold til formålet, tager de nationale retter hensyn til alle berørte parter og tredjemands legitime interesser. De skal særligt tage hensyn til:

- a) i hvor høj grad kravet eller påstanden understøttes af tilgængelige faktuelle oplysninger og beviser, der berettiger begæringen om fremlæggelse af beviser
- b) omfanget af fremlæggelsen af beviser og omkostningerne herved, navnlig for eventuelle berørte tredjemænd, herunder for at forhindre ukonkret søgning efter oplysninger, der sandsynligvis ikke er relevante for søgsmålets parter
- c) om de beviser, der søges fremlagt, indeholder fortrolige oplysninger, særlig om eventuelle tredjemænd, og de ordninger, der er fastlagt, for beskyttelse af sådanne fortrolige oplysninger.

4. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter har beføjelse til at kræve fremlæggelsen af beviser, der indeholder fortrolige oplysninger, når de finder dem relevante i forbindelse med erstatningssøgsmålet. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter ved pålægget om fremlæggelse af disse oplysninger råder over effektive foranstaltninger til at beskytte sådanne oplysninger.

5. Virksomheders interesse i at undgå erstatningssøgsmål som følge af en overtrædelse af konkurrenceretten er ikke en interesse, der skal beskyttes.
6. Medlemsstaterne sørger for, at nationale retter sikrer fuld virkning af retten til fortrolighed mellem advokat og klient i henhold til EU-retten eller national ret, når de giver pålæg om fremlæggelse af beviser.
7. Medlemsstaterne sikrer, at de, der skal fremlægge oplysninger, får lejlighed til at blive hørt, inden en national ret kræver fremlæggelse i henhold til denne artikel.
8. Med forbehold af stk. 4 og 7 og artikel 6 er denne artikel ikke til hinder for, at medlemsstaterne kan opretholde eller indføre regler, som vil føre til en mere omfattende fremlæggelse af beviser.

Artikel 6

Fremlæggelse af beviser i en konkurrencemyndigheds sagsakter

1. Medlemsstaterne sikrer, at denne artikel finder anvendelse foruden artikel 5, når nationale retter med henblik på et erstatningssøgsmål kræver fremlæggelse af beviser i en konkurrencemyndigheds sagsakter.
2. Denne artikel berører ikke regler og praksis vedrørende aktindsigt i medfør af forordning (EF) nr. 1049/2001.
3. Denne artikel berører ikke de regler og den praksis, der anvendes i henhold til EU-retten eller national ret vedrørende beskyttelse af konkurrencemyndigheders interne dokumenter og deres indbyrdes korrespondance.
4. Ved vurdering af proportionaliteten af et pålæg om fremlæggelse af oplysninger i overensstemmelse med kriterierne i artikel 5, stk. 3, vurderer nationale retter følgende i tillæg hertil:
  - a) hvorvidt begæringen er affattet specifikt med hensyn til arten, genstanden eller indholdet af dokumenter forelagt for en konkurrencemyndighed eller indeholdt i dennes sagsakter snarere end som en ukonkret ansøgning vedrørende dokumenter, der er indgivet til en konkurrencemyndighed
  - b) hvorvidt den part, der begærer fremlæggelse af oplysninger, gør dette i forbindelse med et erstatningssøgsmål ved en national ret, og
  - c) om der i forbindelse med stk. 5 og 10 eller på anmodning af en konkurrencemyndighed i henhold til stk. 11 er behov for at sikre effektivitet i den offentlige håndhævelse af konkurrenceretten.
5. Nationale retter kan først pålægge fremlæggelse af følgende kategorier af beviser, når en konkurrencemyndighed med vedtagelsen af en beslutning eller på anden måde har afsluttet sagen:
  - a) oplysninger, som er udarbejdet af en fysisk eller juridisk person specifikt til brug for en konkurrencemyndigheds behandling af sagen
  - b) oplysninger, som er udarbejdet af konkurrencemyndigheden og fremsendt til parterne i forbindelse med dens behandling af sagen, og
  - c) forligsredegørelser, der er trukket tilbage.
6. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter på intet tidspunkt med henblik på et erstatningssøgsmål kan pålægge en part eller tredjemand at fremlægge følgende kategorier af beviser:
  - a) redegørelser til brug for bødefritagelse eller bødenedsættelse, og
  - b) forligsredegørelser.
7. En sagsøger kan indgive en begrundet begæring om, at en national ret får adgang til de beviser, der er omhandlet i stk. 6, litra a) eller b), med det ene formål at sikre, at deres indhold svarer til definitionerne i artikel 2, nr. 16) og 18). I denne vurdering kan nationale retter kun anmode om bistand fra den kompetente konkurrencemyndighed. Ophavsmændene til de pågældende beviser kan også have mulighed for at blive hørt. Den nationale ret giver under ingen omstændigheder andre parter eller tredjemænd adgang til disse beviser.
8. Hvis kun dele af de begærede beviser er omfattet af stk. 6, fremlægges de resterende dele heraf, alt efter hvilken kategori de tilhører, i overensstemmelse med de relevante stykker i denne artikel.

9. Fremlæggelsen af beviser i en konkurrencemyndigheds sagsakter, der ikke falder ind under nogen af kategorierne i denne artikel, kan i erstatningssøgsmål pålægges når som helst med forbehold af denne artikel.
10. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter kun begærer fremlæggelse af beviser fra en konkurrencemyndighed vedrørende beviser i dennes sagsakter, når en part eller tredjemand ikke med rimelighed kan skaffe beviserne.
11. I det omfang en konkurrencemyndighed er villig til at fremføre sine synspunkter om proportionaliteten af begæring om fremlæggelse af oplysninger, kan den på eget initiativ fremsætte bemærkninger til den nationale ret, ved hvilken pålægget om fremlæggelse af oplysninger begæres.

Artikel 7

Begrænsninger i anvendelsen af beviser, der udelukkende er fremskaffet ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter

1. Medlemsstaterne sikrer, at beviser i kategorierne i artikel 6, stk. 6, og som en fysisk eller juridisk person har fremskaffet alene ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, enten afvises i erstatningssøgsmål eller på anden måde beskyttes i medfør af gældende nationale regler for at sikre, at begrænsningerne i fremlæggelsen af beviser, jf. artikel 6, får fuld virkning.
2. Medlemsstaterne sikrer, at beviser i kategorierne i artikel 6, stk. 5, og som en fysisk eller juridisk person har fremskaffet alene ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, enten afvises i erstatningssøgsmål eller på anden måde beskyttes i medfør af gældende nationale regler for at sikre, at begrænsningerne i fremlæggelsen af beviser, jf. artikel 6, får fuld virkning, indtil den pågældende konkurrencemyndighed har afsluttet sagen med vedtagelsen af en beslutning eller på anden måde.
3. Medlemsstaterne sikrer, at beviser, som en fysisk eller juridisk person har fremskaffet alene ved aktindsigt i en konkurrencemyndigheds sagsakter, og som ikke er omfattet af stk. 1 eller 2, kun kan anvendes under et erstatningssøgsmål af denne person eller af en fysisk eller juridisk person, der er indtrådt i dennes rettigheder, herunder en person, der har erhvervet dennes krav.

Artikel 8

Sanktioner

1. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter effektivt kan pålægge parterne, tredjemænd og deres retlige repræsentanter sanktioner i tilfælde af enhver af følgende:
- a) deres undladelse eller nægtelse af at efterkomme et pålæg fra enhver national ret om fremlæggelse
  - b) deres tilintetgørelse af relevante beviser
  - c) deres undladelse eller nægtelse af at opfylde de forpligtelser, der pålægges af en national ret ved en afgørelse om beskyttelse af fortrolige oplysninger
  - d) deres overtrædelse af begrænsningerne i anvendelsen af beviser omhandlet i dette kapitel.
2. Medlemsstaterne sørger for, at de sanktioner, der kan pålægges af nationale retter, er effektive, står i et rimeligt forhold til overtrædelsen og har en afskrækkende virkning. De sanktioner, som nationale retter kan pålægge, skal, for så vidt angår adfærd udvist af en part i erstatningssøgsmålet, omfatte muligheden for at lade partens adfærd virke belastende ved bevisbedømmelsen ved for eksempel at opstille en formodning for, at det relevante spørgsmål er godtgjort, eller ved helt eller delvis at afvise påstande og anbringender, og muligheden for at pålægge betaling af sagsomkostninger.

KAPITEL III

RETSVIRKNINGER AF NATIONALE AFGØRELSER, FORÆLDELSESRISTER, SOLIDARISK HÆFTELSE

Artikel 9

Retsvirkninger af nationale afgørelser

1. Medlemsstaterne sikrer, at når en national konkurrencemyndighed eller appelret har truffet en endelig afgørelse om overtrædelse af konkurrenceretten, anses den for at være uomtvistelig med henblik på et erstatningssøgsmål, der er indbragt for deres nationale retter i henhold til artikel 101 eller 102 i TEUF eller i henhold til national konkurrenceret.

2. Medlemsstaterne sikrer, at en endelig afgørelse som omhandlet i stk. 1, der træffes i en anden medlemsstat, efter national ret, kan forelægges for deres nationale retter, i det mindste som prima facie-bevis for, at der er sket en overtrædelse af konkurrenceretten, og, hvis det er relevant, kan vurderes sammen med andre beviser, som parterne fremlægger.
3. Denne artikel berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til artikel 267 i TEUF.

Artikel 10

Forældelsesfrist

1. Medlemsstaterne fastsætter i overensstemmelse med denne artikel regler om forældelsesfrister for anlæggelse af erstatningssøgsmål. Disse regler skal bestemme, hvornår forældelsesfristen begynder at løbe, dens længde, og under hvilke omstændigheder den afbrydes eller suspenderes.
2. Forældelsesfristen begynder ikke at løbe, før overtrædelsen af konkurrenceretten ophører, og sagsøger har eller med rimelighed kan forventes at have kendskab til:
  - a) adfærden og at den udgør en overtrædelse af konkurrenceretten
  - b) at overtrædelsen af konkurrenceretten har forvoldt sagsøgeren skade, og
  - c) identiteten af overtræderen.
3. Medlemsstaterne sikrer, at forældelsesfristen for indbringelse af erstatningssøgsmål er mindst fem år.
4. Medlemsstaterne sikrer, at en forældelsesfrist suspenderes eller, afhængigt af national ret, afbrydes, hvis en konkurrencemyndighed tager skridt til at undersøge eller forfølge den overtrædelse af konkurrenceretten, som erstatningssøgsmålet vedrører. Suspensionen ophører tidligst ét år, efter at afgørelsen om overtrædelse er blevet endelig, eller efter at sagen på anden måde er afsluttet.

Artikel 11

Solidarisk hæftelse

1. Medlemsstaterne sikrer, at virksomheder, der har overtrådt konkurrenceretten ved deres fælles adfærd, hæfter solidarisk for den skade, som er forvoldt ved overtrædelsen af konkurrenceretten, dvs. at hver virksomhed er forpligtet til at opfylde det fulde krav om erstatning for skaden, og skadelidte har ret til at kræve den fulde erstatning dækket af enhver af de overtrædende virksomheder, indtil denne har fået dækket det fulde krav.
2. Som en undtagelse til stk. 1 sikrer medlemsstaterne, med forbehold af retten til fuld erstatning, jf. artikel 3, at overtræderen kun hæfter over for sine egne direkte og indirekte aftagere, når overtræderen er en lille eller mellemstor virksomhed (SMV) som defineret i Kommissionens henstilling 2003/361/EF ⁽¹⁾, hvis:
  - a) dens markedsandel af det relevante marked var under 5 % på et hvilket som helst tidspunkt under overtrædelsen af konkurrenceretten, og
  - b) anvendelsen af de normale regler om solidarisk hæftelse uopretteligt ville skade dens økonomiske levedygtighed og medføre, at dens aktiver mistede hele deres værdi.
3. Undtagelsen i stk. 2 gælder ikke, hvis:
  - a) SMV'en har ført an i overtrædelsen af konkurrenceretten eller har tvunget andre virksomheder til at deltage deri, eller
  - b) SMV'en tidligere har overtrådt konkurrenceretten.
4. Som en undtagelse til stk. 1 sikrer medlemsstaterne, at en modtager af bødefritagelse hæfter solidarisk på følgende måde:
  - a) over for sine direkte eller indirekte aftagere eller leverandører, og
  - b) over for andre skadelidte, men kun hvis der ikke kan opnås fuld erstatning fra de andre virksomheder, der var involveret i den samme overtrædelse af konkurrenceretten.

Medlemsstaterne sikrer, at en eventuel forældelsesfrist, der finder anvendelse for sager under dette stykke, er rimelig og tilstrækkelig til, at skadelidte kan indbringe sådanne søgsmål.

⁽¹⁾ Kommissionens henstilling 2003/361/EF af 6. maj 2003 om definitionen af mikrovirksomheder, små og mellemstore virksomheder (EUT L 124 af 20.5.2003, s. 36).

5. Medlemsstaterne sikrer, at en overtræder kan kræve et bidrag fra enhver anden overtræder, og at dette beløb fastsættes i lyset af deres respektive ansvar for den skade, der er forvoldt som følge af overtrædelsen af konkurrenceretten. Størrelsen af bidraget fra en overtræder, som er indrømmet bødefritagelse i henhold til en procedure for bødefritagelse eller bødenedsættelse, må ikke overstige værdien af den skade, som virksomheden har forvoldt sine egne direkte eller indirekte aftagere eller leverandører.

6. Medlemsstaterne sikrer, i det omfang overtrædelsen af konkurrenceretten har forvoldt andre skadelidte skade end de direkte eller indirekte aftagere eller leverandører relateret til overtrædere, at størrelsen af det eventuelle bidrag, som kræves af en modtager af bødefritagelse til andre overtrædere, fastsættes i lyset af dens relative ansvar for skaden.

KAPITEL IV

OVERVÆLTNING AF OVERPRISER

Artikel 12

Overvæltning af overpriser og retten til fuld erstatning

1. For at sikre, at retten til fuld erstatning i henhold til artikel 3 får fuld virkning, sørger medlemsstaterne for, at alle, der har lidt skade, efter reglerne i dette kapitel kan kræve erstatning for skaden, uanset om de er direkte eller indirekte aftagere fra en overtræder, og at det undgås, at en sagsøger får en erstatning, der overstiger skaden som følge af overtrædelsen af konkurrenceretten, samt at overtræderen unddrager sig ansvar.

2. For at undgå overkompensation fastsætter medlemsstaterne procedureregler, der er egnet til at sikre, at erstatning for faktiske tab i alle led af forsyningskæden ikke overstiger den skade i form af overpris, der er forvoldt i det pågældende led.

3. Dette kapitel berører ikke skadelidtes ret til at kræve og opnå erstatning for tabt fortjeneste på grund af en hel eller delvis overvæltning af overprisen.

4. Medlemsstaterne sikrer, at reglerne i dette kapitel finder tilsvarende anvendelse, når overtrædelsen af konkurrenceretten vedrører leverancer til overtræderen.

5. Medlemsstaterne sikrer, at de nationale retter i overensstemmelse med nationale procedurer har beføjelse til at skønne, hvilken andel af en eventuel overpris der er blevet overvæltet.

Artikel 13

Påstand om overvæltning

Medlemsstaterne sikrer, at sagsøgte under et erstatningssøgsmål til støtte for sin frifindelsespåstand kan påberåbe sig, at den, der har rejst erstatningskravet, har overvæltet hele overprisen som følge af overtrædelsen af konkurrenceretten eller en del heraf. Bevisbyrden for overvæltningen påhviler sagsøgte, der med rimelighed kan kræve fremlæggelse af beviser af sagsøgeren eller tredjemænd.

Artikel 14

Indirekte aftagere

1. Når spørgsmålet om, hvorvidt der i et erstatningssøgsmål består et erstatningskrav, eller det erstatningsbeløb, der skal tilkendes, afhænger af, om — eller i hvilket omfang — en overpris er blevet overvæltet på sagsøgeren, under hensyntagen til at det er kommerciel praksis at overvælte prisstigninger på de følgende led i forsyningskæden, sikrer medlemsstaterne, at bevisbyrden for en sådan overvæltning og dens omfang påhviler sagsøger, der med rimelighed kan kræve fremlæggelse af beviser af sagsøgeren eller tredjemænd.

2. I den situation, der er omhandlet i stk. 1, anses den indirekte aftager for at have bevist, at der er sket overvæltning på denne indirekte aftager, hvis den indirekte aftager har godtgjort, at:

- a) sagsøgte har begået en overtrædelse af konkurrenceretten
- b) overtrædelsen af konkurrenceretten medførte en overpris for sagsøgtes direkte aftager, og
- c) den indirekte aftager har købt de varer eller tjenesteydelser, der var genstand for overtrædelsen af konkurrenceretten, eller har købt varer eller tjenesteydelser, der hidrørte fra eller indeholdt dem.

Dette stykke finder ikke anvendelse, når sagsøgte troværdigt kan påvise over for retten, at overprisen ikke eller ikke helt er overvæltet på den indirekte aftager.

Artikel 15

Erstatningssøgsmål med sagsøgere fra forskellige led i forsyningskæden

1. For at undgå, at erstatningssøgsmål med sagsøgere fra forskellige led i forsyningskæden fører til situationer med flere erstatningsansvarlige eller overtræderens manglende ansvar, sikrer medlemsstaterne, at nationale retter, for hvilke der indbringes erstatningssøgsmål, i vurderingen af, om bevisbyrden, jf. artikel 13 og 14, er løftet, er i stand til ved de retsmidler, der er til rådighed i medfør af EU-retten eller national ret, at tage behørigt hensyn til enhver af følgende:

- a) erstatningssøgsmål, der vedrører den samme overtrædelse af konkurrenceretten, men som er indbragt af sagsøgere fra andre led i forsyningskæden
- b) domme afsagt i erstatningssøgsmål omhandlet i litra a)
- c) relevante offentligt tilgængelige oplysninger fra sager om offentlig håndhævelse af konkurrenceretten.

2. Denne artikel berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til artikel 30 i forordning (EU) nr. 1215/2012.

Artikel 16

Retningslinjer for nationale retter

Kommissionen udsteder retningslinjer til nationale retter for, hvordan det skønnes, hvilken andel af overprisen der er overvæltet på den indirekte aftager.

KAPITEL V

TABSOPGØRELSE

Artikel 17

Tabsopgørelse

1. Medlemsstaterne sikrer, at hverken den bevisbyrde eller det krav til bevisstyrke, der gælder med henblik på udarbejdelse af tabsopgørelsen, gør det praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at gøre retten til erstatning gældende. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter får beføjelse til efter nationale procedurer at ansætte skadens størrelse, hvis det er fastslået, at en sagsøger har lidt skade, men det er praktisk umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt nøjagtigt at opgøre skaden på grundlag af de foreliggende beviser.

2. Det formodes, at kartelovertrædelser forvolder skade. Overtræderen skal have ret til at afkræfte denne formodning.

3. Medlemsstaterne sikrer, at en national konkurrencemyndighed i forbindelse med et erstatningssøgsmål efter anmodning fra en national ret kan bistå denne nationale ret med hensyn til at opgøre skaden, hvis den nationale konkurrencemyndighed finder det hensigtsmæssigt.

KAPITEL VI

MINDELIG TVISTBILÆGGELSE

Artikel 18

Opsættende og andre virkninger af mindelig tvistbilæggelse

1. Medlemsstaterne sikrer, at forældelsesfristen for at indbringe et erstatningssøgsmål suspenderes, mens en eventuel mindelig tvistbilæggelse pågår. Suspensionen af forældelsesfristen gælder kun for de parter, der er eller har været involveret eller repræsenteret i den mindelige tvistbilæggelse.

2. Med forbehold af bestemmelser i national ret vedrørende voldgift, sikrer medlemsstaterne, at nationale retter, for hvilke der er indbragt et erstatningssøgsmål, kan udsætte sagen i op til to år, hvis parterne i den pågældende sag deltager i mindelig tvistbilæggelse vedrørende det krav, som det pågældende erstatningssøgsmål vedrører.

3. En konkurrencemyndighed kan betragte erstatning, der betales efter en mindelig tvistbilæggelse og inden beslutningen om at pålægge en bøde, som en formildende omstændighed.

Artikel 19

Virkning af forlig på senere erstatningsøgsmål

1. Medlemsstaterne sikrer, at skadelidtes krav efter forlig reduceres med den andel af skaden påført den skadelidte ved overtrædelsen af konkurrenceretten, som påhviler de medvirkende overtrædere, der har indgået forliget.
2. En eventuel resterende del af et krav fra en skadelidt, der har indgået forlig, kan kun gøres gældende over for medvirkende overtrædere, der ikke har indgået forliget. Medvirkende overtrædere, der ikke har indgået forlig, kan ikke kræve bidrag til den resterende del af kravet fra den medvirkende overtræder, der har indgået forlig.
3. Som en undtagelse til stk. 2 sikrer medlemsstaterne, såfremt de medvirkende overtrædere, der ikke har indgået forlig, ikke kan betale den erstatning, som svarer til den resterende del af kravet fra den skadelidte, der har indgået forlig, at denne skadelidte kan gøre den resterende del af kravet gældende over for den medvirkende overtræder, der har indgået forlig.

Undtagelsen omhandlet i første afsnit kan udtrykkeligt udelukkes i henhold til den mindelige tvistbilæggelses betingelser.

4. Ved fastsættelsen af det bidragsbeløb, som en medvirkende overtræder kan kræve fra enhver af de andre medvirkende overtrædere i overensstemmelse med deres forholdsmæssige ansvar for den skade, der er forvoldt ved overtrædelsen af konkurrenceretten, tager nationale retter behørigt hensyn til eventuel tidligere udbetalt erstatning som følge af et forlig, hvori den pågældende medvirkende overtræder har deltaget.

KAPITEL VII

AFSLUTTENDE BESTEMMELSER

Artikel 20

Revision

1. Kommissionen tager dette direktiv op til revision og aflægger beretning til Europa-Parlamentet og Rådet senest den 27. december 2020.
2. Den i stk. 1 omhandlede beretning skal bl.a. omfatte oplysninger om alle af følgende:
  - a) de mulige følger af finansielle begrænsninger på grund af betaling af bøder, som en konkurrencemyndighed pålægger for en overtrædelse af konkurrenceretten, for skadelidtes mulighed for at opnå fuld erstatning for den skade, som overtrædelsen af konkurrenceretten har forvoldt
  - b) i hvilket omfang sagsøgere, der kræver erstatning som følge af en overtrædelse af konkurrenceretten, som er fastslået i en afgørelse om overtrædelse vedtaget af en konkurrencemyndighed i en medlemsstat, har kunnet godtgøre over for den nationale ret i en anden medlemsstat, at der er sket en sådan overtrædelse af konkurrenceretten
  - c) i hvilket omfang erstatning for faktisk tab har oversteget den skade i form af overpris, der er forvoldt som følge af overtrædelsen af konkurrenceretten, eller forvoldt i et hvilket som helst led i forsyningskæden.
3. Hvis det er hensigtsmæssigt, ledsages den i stk. 1 omhandlede beretning af et lovgivningsforslag.

Artikel 21

Gennemførelse

1. Medlemsstaterne sætter de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den 27. december 2016. De underretter straks Kommissionen herom.

Disse love og bestemmelser skal ved vedtagelsen indeholde en henvisning til dette direktiv eller skal ved offentliggørelsen ledsages af en sådan henvisning. De nærmere regler for henvisningen fastsættes af medlemsstaterne.

2. Medlemsstaterne meddeler Kommissionen teksten til de vigtigste nationale love og administrative bestemmelser, som de vedtager på det område, der er omfattet af dette direktiv.

*Artikel 22***Tidsmæssig anvendelse**

1. Medlemsstaterne sikrer, at de nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21 med henblik på at overholde dette direktivs materielle bestemmelser, ikke har tilbagevirkende kraft.
2. Medlemsstaterne sikrer, at alle nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21, udover de i stk. 1 omhandlede, ikke finder anvendelse på erstatningssøgsmål, der indbringes for en national ret før den 26. december 2014.

*Artikel 23***Ikrafttræden**

Dette direktiv træder i kraft på tyvendedagen efter offentliggørelsen i *Den Europæiske Unions Tidende*.

*Artikel 24***Adressater**

Dette direktiv er rettet til medlemsstaterne.

Udfærdiget i Strasbourg, den 26. november 2014.

På Europa-Parlamentets vegne
M. SCHULZ
Formand

På Rådets vegne
S. GOZI
Formand
